

SEMINARIUM EPIGRAPHICUM II

Berlinben, a Corpus Inscriptionum Latinarum százéves fennállására rendezett ünnepi ülészakon vetődött fel a gondolat, hogy a szocialista országok latin epigrafusai szűkkörű munkaértekezleteken gyűljenek össze közös kutatási problémáik, munkaterveik és folyamatban levő munkáik baráti megvitatására. Már ekkor világos volt azonban, hogy az ilyen munkaértekezletek éppoly hasznosak lennének más országok epigrafusai számára is. Különösen kevesen vannak egy-egy ország határain belül azok a fiatalabb kutatók, akik az elmúlt két évtizedben kialakult új kutatási irányokat képviselik, így a római birodalom megismerését politikai és igazgatástörténeti szempontból hatalmasan előrevivő új proszopográfiát s a társadalomtörténetben sok új felismerésre vezető személynévkutatást. Mindkét kutatási irány új módszereket dolgozott ki legfontosabb forrásanyagának, a feliratoknak használatában, de a két irányzat körül időről időre felcsapó, olykor igen heves viták arról tanúskodnak, hogy mind az új módszerek kidolgozása, mind pedig következetes alkalmazásuk terén még sok a tennivaló.

A munkaértekezlet gondolatát a Cseh Tudományos Akadémia tette magáévá, s igen hamar, 1965 tavaszára megszervezte az első Seminarium Epigraphicumot, amelynek vitavezetői tisztjére Hans-Georg Pflaum professzort (Párizs), korunk epigráfiai kutatásainak egyik vezéregyéniségét nyerték meg. A jól sikerült nemzetközi szeminárium, amelynek szervezését Jan Burian és Ladislav Vidman végezték, arra indította a résztvevőket, hogy hamarosan a magyar szakemberekhez forduljanak a következő szeminárium összehívása érdekében. Ilyen előzmények után került sor 1968 május 21–27. között a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztálya támogatásával a második epigráfiai szemináriumra. Vitavezetőként ezúttal is Pflaum professzort kértük fel, aki a meghívást örömmel elfogadta. A magyar szervezőbizottság elnöke Harmatta János, titkára Mócsy András, tagjai Barkóczy László, Fitz Jenő, Füleperenc és Nagy Tibor voltak. A lebonyolítás körülményeit illetően az első szeminárium bevált példáját követtük. A zavartalan munka biztosítására az MTA Jóléti Csoportja egy hétre átengedte balatonalmádi üdülőjét, ahol a résztvevőknek kis kézikönyvtár állt rendelkezésére. Köszönet illeti a Nemzeti Múzeumot, amely könyvtárának épp akkor folyó átépítése ellenére átengedte a legfontosabb kézikönyveket. A résztvevőktől előre megkért vitaanyagot sokszorosítottuk. Franciaországból a vitavezető H. G. Pflaum professzoron kívül Jean Marcillet-Jaubert, Angliából John Morris, Belgiumból Léa Zuckermann, Svájcban Ruth és Hans Lieb, Csehszlovákiából Radislav Hošek és Ladislav Vidman, a Német Demokratikus Köztársaságból Leiva Petersen, Roland Gründel, Klaus Peter Johné és Klaus Wachtel, Lengyelországból Maria Jaczynowska, Jerzy Kolendo, Stanislaw Mrozek és Tadeusz Zawadzki, Romániából Emilia Doroþiu-Boilă, Bulgáriából Alexander Fol és Velizar Velkov, Jugoszláviából Petar Petrović, Anna és Jaro Šašel, hazánkban Fitz Jenő, Soproni Sándor, Tóth István és Mócsy András vettek részt.

Az első nap délelőttjén Székesfehérvárott a városháza tanácstermében a városi tanács vezetői és az MTA nevében Harmatta János üdvözölték a szemináriumot, utána megnyitó előadásában Fitz Jenő Septimius Severus személyi politikájáról szolt. Délután, a táci ásátások megtekintése közben érte utól a szemináriumot Pflaum pfoesszor, aki a franciaországi sztrájk miatt nem mindennapi nehézségek árán jutott el egynapos késéssel hazánkba. A szeminárium munkája másnap, május 22-én kezdődött Balatonalmádiban. Az első előadó maga H. G. Pflaum volt, aki a római személynév, mint történeti forrás módszertani problémáit körvonalazta hatalmas epigráfusi tapasztalataira építve. A megbeszélések hat napján hol félnapos viták, hol rövid megjegyzések követték az előadásokat, amelyek között voltak nyomdaérett dolgozatok, folyó munkákról adott, problémákat jócskán rejtő beszámolók, tervezett munkák módszertani vázlatai, apró epigráfiai kérdések és módszertani fejtegetések.

Proszopográfiai problémákat tártak a szeminárium elé egyes szenátorok azonosításának és hivatali karrierjének időrendi meghatározása kapcsán E. Doroþiu-Boilă, K. P. Johne, J. Marcillet-Jaubert, K. Wachtel, L. Petersen, J. Kolendo; a szenátori és lovagi cursus honorumok alapvető forráskritikai kérdéseit egyes feliratok kiegészítési és értelmezési problémáin keresztül vizsgálta Fitz J., R. Gründel és K. Wachtel. Hogy ezek a részletkérdések végül a császárkori igazgatás és belpolitika milyen fontos szempontjait tárják fel, arra Fitz Jenő előadása szolgáltatott példát. Előadásának későbbi megvitatás során J. Morris Marcus Aurelius szenátori káderpolitikájának egészen új oldalát világlította meg. E téren még nagyon sok lehetősége van a proszopográfiai kutatásoknak, amelyek egyre inkább igénybe veszik a korszerű technikai eljárásokat. Nagy érdeklődés és beható vita követte ezért K. Wachtel beszámolóját a lyukkartonokkal tett tapasztalatairól. A proszopográfia kézikönyvének (PIR) szerkesztője, L. Petersen a névkutatás újabb felismeréseiből adódó gyakorlati problémákhoz kérte a szeminárium hozzászólását. A PIR munkatársai a szeminárium végén Budapesten még egy egésznapos ülésen alaposan megvitaták a PIR kéziratban levő új kötetet.

A vallástörténet, amelynek nem elsőrendű forrásai a feliratok, természetesen csak kevésbé jutott szóhoz. M. Jaczynowska a tiburi Hercules-kultusz példáján a kultuszkollegiumok problémájáról szólt, de ezzel már voltaképpen a szemináriumon szereplő másik legfontosabb problémakör, az igazgatás- és helytörténetet érintette. A távollevő T. Kotula tribus és városi polgárjog viszonyát tárgyaló fejtegetéseit J. Kolendo ismertette, a kisázsiai nagybirtokok igazgatásával L. Zuckermann foglalkozott, több részletproblémát vetett fel számos felirat értelmezési és kiegészítési kísérletei alapján H. Lieb, J. Šašel és Mócsy A. Mint pannóniai vonatkozásúakat emeljük ki az itáliai Valeria tartomány legkorábbi említését egy más szempontból is figyelemre méltó feliraton (H. Lieb), a Via Gemina elnevezésének eredetére J. Šašel által nyújtott szellemes javaslatot és az ugyancsak általa előterjesztett Voccio-Buccio azonosítást, amely a Caesarnál szereplő Voccio király fennhatósági területét epigráfiai úton közelíti meg. A helytörténetből indult ki, de általános módszertani problémába torkollott A. Fol beszámolója a thrák vonatkozású, Thrákián kívüli feliratos anyag összegyűjtésének és értékelésének tapasztalatairól, amelynek vitájában a lakosság- és társadalomtörténet epigráfiai problémái teljes szélességükben megvitatásra kerültek. V. Velkov a görög Thrákia latin feliratairól szólt, s ezzel kapcsolatban a szeminárium a provinciák hivatalos nyelvének és a feliratok nyelvének problémáját is megvitathatta.

A lakosság- és társadalomtörténet vizsgálatában a statisztika, különösen pedig a valószínűségszámítás néhány elemi tétele fontos szerepet játszik. A forráskritika e vonatkozásairól Mócsy A. számolt be. Az új, kellő mértékben még ki nem próbált módszerek és eljárások egyébként is a szeminárium érdeklődésének középpontjában álltak. Wachtel lyukkártya-kísérletén kívül ide tartozik a feliratok szókinésének computerrel való feldolgozása, amelyet a nyugat-ausztráliai egyetem kezdeményezett, s első eredményeiket R. Gründel és K. P. Johne mutatták be a szemináriumnak.

Csak természetes, hogy epigráfusok körében a «nehéz» vagy kétes hitelű feliratok különleges figyelemre számíthatnak. Az epigráfusi mesterségből fakadó rejtvényfejtő lelkesedés mindig feltámadt, valahányszor a szeminárium tagjai ilyen problémákat tártak elő; különösen hosszú vita követte Fitz J., H. Lieb, L. Vidman és T. Zawadzki ilyen kérdésfelvetéseit.

Végül mint egy korántsem új, de mostanában új szempontból és feltehetően gyümölcsöző irányban elindított módszert kell említenünk, amelynek alkalmazásáról S. Mrozek és P. Petrović nagy anyaggyűjtés alapján számoltak be: ez a paleográfiai sajátosságok elemzése nemcsak a datálás, hanem a kőfaragóműhelyek, sőt gyakran az írásbeliség elterjedésének megismerése céljából. Nyeresége volt az ezekről kialakult vitának a Mallon-tanítvány J. Marcillet-Jaubert paleográfiai iskolázottsága.

A mindvégig harmonikus légkörű megbeszéléseken a tagok egyforma érdeklődéssel és aktivitással vettek részt. A nemegyszer éjjelbe nyúló vitákon sem lankadt a figyelem, s a fesztelenül barátságos hang bizonyította, hogy idősebb és fiatalabb, kezdő és tapasztalt szakembereket kizárólag az egymástól való tanulás szándéka hozta össze. Egy félnapos balatoni kirándulás után befejezésként Pflaum professzor az elmúlt évtized legnagyobb (közöletlen) latin felirat-szenzációjából a modern proszopográfia teljes fegyvertárát felvonultatva adott ízelítőt. Úgy hisszük, a Seminarium Epigraphicum II. újra bebizonyította, hogy az ilyenfajta szűk körű, jól körülhatárolt témára irányuló nemzetközi találkozók a tudományos kutatást hasznosabban szolgálják, mint a nemzetek tudományosságát demonstráló nagy kongresszusok. A következő szeminárium megszervezésére valószínűleg bulgár kollégáink vállalkoznak. Megfontolandó, hogy számos más, bennünket közelről érintő diszciplína és problémakör nem érdemel-e meg hasonló szemináriumokat.